Milliyet

Yakın Tarihimiz

TÜRK BASININDA BÜYÜK KAVGA

TAN

TELGRAF : TAN, İSTANBUL
ÜÇÜNCÜ YIL — No. 889
5 KURUŞ

BAŞMUHARRIRI: AHMET EMİN YALMAN

Biz telâş ediyoruz, Doğru... Fakat siz, niçin telâş ediyorsunuz?

Çok Lüzumlu Bir Hassasiyet

Soruyoruz: Bir Türk gazetesinin Alman Propaganda Nazırına avukatlık etmesi caiz mi, değil mi?

Efkâr umumiye hükmünü vermiştir

Alman Propaganda Nazırı M. Göbels'in Nürenberg'de vaktile irad etmiş olduğu bir nutkun adeta bilil-

2: Bu işte efkârı umumiyeden daha büyük bir mahkeme ve hakem olamaz, hali görmüş ve hükmünü de düşündüm.

Pazartesi 18 Birinciteşrin 1937

Ahmed Emin Yalmana

Kurtuluş ve istiklâl cidali - mizin şafak renkli al kanları içinden yükselttiğimiz yeni Türk rejimine suikasd yaptı-

Propaganda yapan kimdir?

Gürültünün içyüzünü meydana vuruyoruz!

Bu yaygaradan maksadları, ötedenberi oldukları komünizm propagandasıdır

Artık ipin ucunu kaçırdılar; bir yaygaradır gidiyor. Gazeteleri Yahudi havrasına döndü. İrili ufaklı, kadınlı erkekli hepsi kaleme sarılmışlar, avaz avaz haykırıyorlar.

Ağırbaşlı ve mutedil yazımızın karşısında biraz yola geleceklerini, kendilerini toplıyacaklarını sanıyorduk. Aldanmışız. Soğukkanlılığımız âsablarını büsbütün gerdi, sinirlerini bozdu. Bize ayni itidalle makul cevablar verecek yerde, işi ipsiz sapsız iddialara döktüler. Dönüp dolaşıp lâfı şuraya getiriyorlar:

— Memlekette faşist propagandası var ve siz onlara avukatlık ediyorsunuz!

lerine mâni olma yazılarında, memleket endişesinde göz boyayıcı cümle muayyen bir dav mek gayesini ön nüz.

Hiçbir milletin mak şiarımız oma dostluğuna kıym İmparatorluğu ale ci koskoca bir kita

Hergünkü yazı meğe gayret ederek zünüze çarpar. Bi den dem vururken

Derebeyi Nasıl Düşünür?

Yunus Nadi Kendi Kendisini Teşhir Ediyor!

Okuyucularımızın pek iyi takdir et kavgalarından daima uzak durmuştur cuya ait olduğuna kaniiz. Kendi kin sütunlara tasarruf etmek hakkını k

Gazete münakaşalarına karışmay olan meseleler bakımından kabul edeb

ikleri gibi "TAN„ sen ve ben Biz, gazete sütunlarının okuyu- ve infialimizi ifade maksadile bu endimizde görmeyiz. ancak umumi menfaate taallûku

FASİKÜL: 9

1941-45 ARASINDA ANKARA'DAKİ ALMAN BÜYÜKELÇİLİĞİ MÜSTEŞARLARINDAN HELMUT ALLARDT'IN ANILARI

«2. DÜNYA SAVAŞI'NDA ANKARA'DA ALMAN DİPLOMATIYDIM»

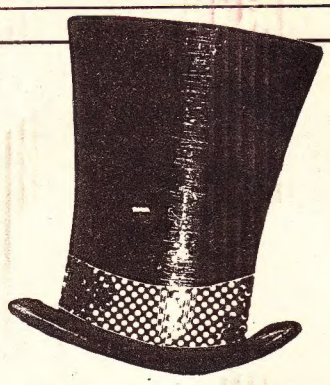

VON PAPEN

«Siyasî tüysıklet» mi «Silindir şapka içindeki şeytan» mı?

Franz von Papen

Almanya'nın eski büyükelçilerinden Helmut Allardt, 1941-1945 yılları arasında Ankara'daki Alman büyükelçiliğinde orta elçi seviyesinde müsteşar olarak görev yapmış ve çoğu ilginç tarihî olaya tanık olmuştu. Allardt daha sonra diplomatik kariyerde tırmanarak Endonezya, İspanya ve Sovyetler Birliği'nde Almanya'nın büyükelçisi olarak görev yaptı.

O YILLARDA ALMAN BÜYÜKELÇİLİĞİ, ZAMANININ ÇOK TARTIŞMA KONUSU OLAN ŞAHSİYETLERİNDEN BİRİ TARAFINDAN YÖNETİLİYORDU: REİCH ŞANSÖLYESİ, REİCH BAŞKANI HİNDENBURG'UN DANIŞMANI GENERAL VON SCHLEICHER'İN ÖNCE DOSTU SONRA DÜŞMANI HİTLER'İN ARACISI VE MUHATABI VE NİHAYET YÖNETİMİ ELE GEÇİRİŞİ SIRASINDA ŞANSÖLYE YARDIMCISI FRANZ VON PAPEN

AVAŞ sırasında Türkiye'de geçirdiğim dört yıl, sevmeyi ve saymayı öğrendiğim bir ülkeye ait unutmak istemediğim anılarla dolu. Bu ülkenin yöneticileri, savaş sırasında neredeyse altı yıl boyunca, örnek olabilecek bir ustalıkla tarafsızlıklarını korumasını nasıl bilmiş, insanlarını savaş girdabının içine çekilip boğulma tehlikesine karşı nasıl korumuş olduklarını beni tekrar tekrar meşgûl etmiş ve hayranlığımı uyandırmıştır. Dört bir taraftan savaş alanlarıyla çevrilmiş bir ülke haline gelen Türkiye, o sıralarda yoğun bir barışın hüküm sürdüğü bir cennettir. Hattâ Almanya, İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği büyükelçiliklerine dahi dışarıdan bakıldığında bu büyükelçilikler tarafından temsil edilen dört devletin birbirleriyle kıyasıya bir savaş içinde olduklarını anlamak mümkün değildi.
anlamak mümkün değildi.

O yıllarda Alman Büyükelçiliğini zamanının en çok tartışma konusu olan şahsiyetlerinden biri, Franz Von Papen,

Hitler'in Tanıtma Bakanı Dr. Goebbels, «Nazi ilkeleri Türkiye'de başarıyla gelişiyor» dedi

... VE TÜRK BASININDA BÜYÜK KAVGA ÇIKTI

Nazilerin Tanıtma Bakanı Joseph Goebbels...

ATATÜRK: «BIRAKSINLAR BU KAVGAYI»

İnönü'nün başbakanlıktan ayrılmasından sonra, Bayar döneminde çıkan kavga kısa sürede kişiselliğe dönüştü. Atatürk konuyu ilgiyle izliyordu. İş rejim konusuna dönüşünce Atatürk, Falih Rıfkı Atay'ı çağırarak tartışmanın kesilmesini istedi

Cumhuriyet

«Dr. Goebbels bu sözleriyle Almanya'nın otoriter bir devlet halinde komünizm akımlarına karşı açtığı savasta yalnız kalmadığını kanıtlamak istiyor. Bu, bazı yazarları ürkütüyor ve telâşlandırıyor»

TAN

«Dr. Goebbels haklı. Türkiye'de durmadan faşizm savaşı verenler var. Saklı çalışarak kamuyu yavaş yavaş zehirlemeye çalışıyorlar ve Alman bakan, elindeki belgelere dayanarak konuşuyor»

ALMAN Tanıtma Bakanı Dr. Goebbels'in Nürnberg'de yapılan bir Nazi kongresinde.

"- **Nazi ilkeleri Polonya'da, Avusturya'da, Bulgaristan'da, Sırbistan'da ve Türkiye'de başarıyla gelişmektedir**" demesi Türk basınında savaş öncesinin en sert ideolojik kavgasına neden olmuştur. Hükümetin de dikkatle izlediği bu kavga doruk noktaya ulaştığı zaman Atatürk taraflara.

"-**Bıraksınlar bu kavgayı!**" diye haber göndermek zorunluluğunu duymuştu. Aynı gün Falih Rıfkı Atay da Ulus

TÜRK BASININDA BÜYÜK KAVGA

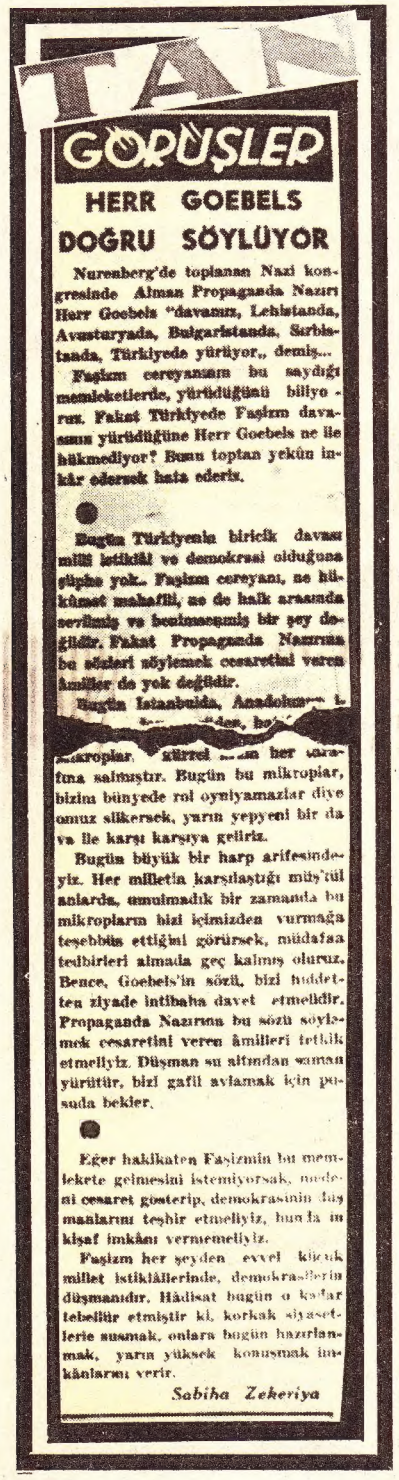

TAN

GÖRÜŞLER

HERR GOEBELS DOĞRU SÖYLÜYOR

Nureanberg'de toplanan Nazi kongresinde Almaa Propaganda Nazırı Herr Goebels "davamız, Lehistanda, Avusturyada, Bulgaristanda, Sırbistanda, Türkiyede yürüyor„ demiş...

Faşizm cereyanının bu saydığı memleketlerde, yürüdüğünü biliyoruz. Fakat Türkiyede Faşizm davasının yürüdüğüne Herr Goebels ne ile hükmediyor? Bunu toptan yekûn inkâr edersek hata ederiz.

●

Bugün Türkiyenin biricik davası millî istiklâl ve demokrasi olduğuna şüphe yok.. Faşizm cereyanı, ne hükûmet muhalifli, ne de halk arasında nevzuhur ve benimsenmiş bir şey değildir. Fakat Propaganda Nazırına bu sözleri söylemek cesaretini veren âmiller de yok değildir.

Bugün İstanbulda, Anadolu[illegible] mikroplar, zürrel[illegible] her tarafına salmıştır. Bugün bu mikropiar, bizim bünyede rol oynıyamazlar diye onuz silkersek, yarın yepyeni bir dava ile karşı karşıya geliriz.

Bugün büyük bir harp arifesindeyiz. Her milletin karşılaştığı müş'ül anlarda, umulmadık bir zamanda bu mikropların bizi içimizden vurmağa teşebbüs ettiğini görürsek, müdafaa tedbirleri almada geç kalmış oluruz. Bence, Goebels'in sözü, bizi müddetten ziyade intibaha davet etmelidir. Propaganda Nazırına bu sözü söylemek cesaretini veren âmilleri tetkik etmeliyiz. Düşman su altından sinsi yürütür, bizi gafil avlamak için pusuda bekler.

●

Eğer hakikaten Faşizmin bu memlekete gelmesini istemiyorsak, medeni cesaret gösterip, demokrasinin dayanaklarını teşhir etmeliyiz, bunda in kişaf imkânı vermemeliyiz.

Faşizm her şeyden evvel küçük millet istiklâllerinde, demokrasilerin düşmanıdır. Hâdisat bugün o kadar tebellür etmiştir ki, korkak siyasetlerle susmak, onlara bugün hazırlanmak, yarın yüksek konuşmak imkânlarını verir.

Sabiha Zekeriya

gazetesinde Atatürk'ün direktifine uyarak bir başyazı yayımlayarak kavganın lüzumsuzluğu üzerinde durmuştur.

İNÖNÜ GİTMİŞ, BAYAR GELMİŞTİ

O günlerde İnönü başbakanlıktan uzaklaştırılmış ve yerine Celal Bayar getirilmişti. Aynı görev değişimi 1950'lerde bir kez daha tekrarlanacak ve İnönü, Cumhurbaşkanlığı'nı yine Bayar'a devredecekti. İnönü'nün sert ve disiplinli yönetimine alışanlar için bu değişiklik daha demokratik uygulamanın geleceği duygusunu veriyordu. Bu nedenle de basında zaman zaman rejim tartışmaları görülüyordu.

Günlük gazetelerin Avrupa başkentlerinde muhabirleri bulunmadığı için o ülkelere ilişkin haberler ya Anadolu Ajansı (AA) tarafından veya bir hafta on gün gecikmeyle gelen yabancı gazetelerden sağlanıyordu.

Alman Tanıtma Bakanı Dr. Goebbels'in Nürnberg'de yaptığı konuşma (AA) tarafından verilmemişti. Bu konuda ilk yayın Tan gazetesinde "Görüşler" sütununda Sabiha Sertel tarafından yapıldı. Ahmet Emin Yalman'ın başyazarı bulunduğu Tan gazetesi Sabiha ve Zekeriya Serteller tarafından yönetiliyordu.

Ahmet Emin Yalman ve Serteller çifti, Amerika'da eğitim görmüş ve Colombia Üniversitesi'nin Gazetecilik Bölümü'nden mezun olmuşlardı. Her üç gazeteci de bağımsızlık savaşının ilk günlerinde Ankara'ya gitmişler ve Mustafa Kemal'in yanında görev almışlardı.

Cumhuriyetin ilânından kısa bir süre sonra, 1925 ayaklanmasından sonra Ahmet Emin Yalman bir süre gazetecilikten uzaklaştırılmış, Serteller ise türlü dergi ve gazetelerde yayın yaşamlarını sürdürmüşlerdir.

YALMAN VE SERTEL AYNI CEPHEDE

Serteller daha sonra Resimli Hafta'da, Nazım Hikmet'le birlikte çalışmışlar ve Türkiye'de sol düşüncenin sözcülüğünü yapmışlardı. Bu konuda Sabiha Sertel, kocasından daha ileri gitmiş ve 1945'ler döneminde "Kızıl Dudu" diye nitelenmişti.

1938'ler döneminde ise bu üç gazeteci Tan gazetesinde buluşmuşlardı.

GAZETELERİN AVRUPA BAŞKENTLERİNDE MUHABİRLERİ BULUNMADIĞINDAN O ÜLKELERE İLİŞKİN HABERLER YA ANADOLU AJANSI'NDAN YA DA BİR HAFTA ON GÜN GECİKMEYLE GELEN YABANCI GAZETELERDEN SAĞLANIYORDU. AA, GOEBBELS'İN İLK KEZ SABİHA SERTEL GÜNDEME GETİRDİ

●

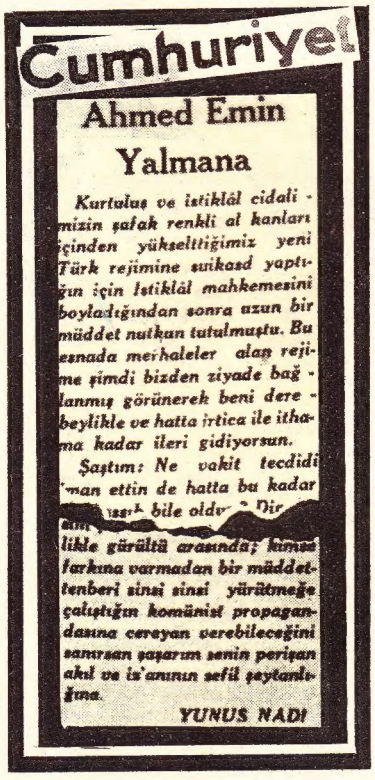

Cumhuriyet

Ahmed Emin Yalmana

Kurtuluş ve istiklâl cidali - mizin şafak renkli al kanları içinden yükselttiğimiz yeni Türk rejimine suikasd yaptığın için İstiklâl mahkemesini boyladığından sonra uzun bir müddet nutkun tutulmuştu. Bu esnada merhaleler alan rejime şimdi bizden ziyade bağlanmış görünerek beni derebeylikle ve hatta irtica ile itham kadar ileri gidiyorsun.

Şaştım: Ne vakit tecdidi [illegible]man ettin de hatta bu kadar [illegible] bile oldu[illegible] Dir[illegible] likle gürültü arasında; kimse farkına varmadan bir müddettenberi sinsi sinsi yürütmeğe çalıştığın komünist propagandasına cereyan verebileceğini sanırsan şaşarım senin perişan akıl ve is'anının sefil şeytanlığına.

YUNUS NADİ

Atatürk'ün son verdirttiği kavga, Sabiha Sertel tarafından "Herr Goebbels Doğru Söylüyor" başlıklı yazısıyla şöyle açıklıyordu:

"Nürnberg'de toplanan Nazi kongresinde Alman Tanıtma Bakanı Herr Goebbels, 'İlkelerimiz Polonya'da, Avusturya'da, Bulgaristan'da, Sırbistan'da ve Türkiye'de başarıyla gelişiyor' **demiş.**

Faşist akımının bu saydığı ülkelerde yürüdüğünü biliyoruz. Fakat Türkiye'de faşist ilkelerin - geliştiğine Herr Go-

ebbels nasıl hükmediyor? Bunu tümüyle reddedersek yanılgıya uğrarız.

Bugün Türkiye'nin tek sorununun ulusal bağımsızlık ve demokrasi olduğundan kuşku yok. Faşizm akımı ne hükümet çevrelerinde, ne de halk arasında sevilmiş ve benimsenmiştir. Fakat Tanıtma Bakanı'na bu sözleri söylemek yürekliliğini veren nedenler de yok değildir.

Bugün İstanbul'da, Anadolu'nun içinde bu ülküyü güden hatta örgütle çalıştığı hissini veren izlenimler vardır. Faşizm savaşı veren bir grup vardır ki, durmaksızın kitap çıkartıyor. Gizli gizli ikinci aşamada hükümet kuruluşlarına giriyor, hatta basında yer alıyorlar. Faşizm tanıtılması köylere 'Faşizm din getirir' maskesi altında giriyor. Hükümet değişikliğine ilişkin Türk parasını değerinin düşürüleceği konusundaki söylentiler, bu kaynaklardan çıkmıştır. Söylendiğine göre, Türkiye'nin yabancı ülkelerde öğrenim gören öğrencilerinin yüzde sekseni Almanya'da faşist okullara gidiyor. Saklı çalışan gençliği ve kamuyu yavaş yavaş zehirlemeye çalışan tanıtma sinemalarda da yürüyor. Herr Goebbels bu tanıtma yayınının yürüdüğünü elindeki belgelere dayanarak söylüyor.

Türk hükümetinin faşist yanlısı olmadığını, demokrasinin artık yerleşmiş bir rejim olduğunu biz biliyoruz. Fakat Goebbels tüm dünyada rejimleri değiştirmek eğilimindedir. Mikroplarını dünyanın her yanına salmıştır. Bugün bu mikroplar, bizim yapımızda gelişemez diye omuz silkersek, yarın yepyeni bir sorunla karşı karşıya kalırız.

Bugün büyük bir savaşın öncesindeyiz. Her ülkenin karşılaştığı güç anlarda, umulmadık bir zamanda bu mikropların bizi içimizden vurmaya kalkışacağını görürsek savunma önlemleri almada geç kalmış oluruz. Bence, Goebbels'in konuşması, bizi öfkeden daha çok uyarmalıdır. Tanıtma Bakanı'na bu konuşmayı yapma yürekliliğini veren nedenleri incelemeliyiz. Düşman su altında saman yürütür, bizi hazırlıksız yakalamak için pusuda bekler.

Eğer, gerçekten faşizmin bu ülkeye gelmesini istemiyorsak, uygar bir yürekliliik gösterip, demokrasinin düşmanlarını sergilemeliyiz, burada gelişmesine olanak tanımamalıyız.

Faşizm her şeyden önce küçük ulusların bağımsızlıklarına ve demokrasiye düşmandır. Olaylar bugün o kadar belirlenmiştir ki, korkak politikayla susmak, onlara bugün hazırlanmayı yarın da yüksek konuşma olanağını sağlar."

YUNUS NADİ KARŞI CEPHEDE

Sabiha Sertel'in bu yazısından sonra İstanbul basınının bir kısmı ılımlı şekilde Alman Tanıtma Bakanı'nı eleştirmişti. Cumhuriyet gazetesi bir süre bu tartışmanın dışında kalmıştı. Nihayet 18 ekim 1937 günü Cumhuriyet gazetesinde "Bir Konuşma üzerine Koparılan Gürültü" başlıklı yazısıyla konuya girme zorunluluğunu duymuştu. Tan ve Cumhuriyet gazetelerini on gün süreyle kavgaya götürecek bu yazının altında imza yerine (XX) vardı. Fakat sonradan (XX)'in Yunus Nadi olduğu açıklanmıştı.

Yunus Nadi, Atatürk'ün nazına katlandığı ve kızdığı zaman bile sevdiklerindendi. Bunun sebebi, bağımsızlık savaşının ilk günlerinde, İstanbul'daki gazetesini ve rahatını bırakarak Ankara'ya gelerek Yeni Gün gazetesini çıkartmasıydı. Cumhuriyetten sonra Nadi İstanbul'a dönmüş, bu kez de Cumhuriyet gazetesini çıkartmaya başlamıştı. Bu gazete İstanbul'da zaman zaman esen muhalefet rüzgârları arasında daima Atatürk'çü kalmasını bilmişti.

Yunus Nadi'nin kavgaya gerekçe olan yazısı ise şöyleydi:

"Goebbels'in Nürnberg'deki kongrede yaptığı konuşma, Nasyonal Sosyalist Almanya'nın otoriter bir devlet halinde komünizm akımlarına karşı açtığı savaşta yalnız kalmadığını kanıt-

Yunus Nadi Kurtuluş Savaşı yıllarında İstanbul'daki gazetesini bırakıp Anadolu'ya, Mustafa Kemal'in yanına gitmiş, mücadeleye katılmış bir gazeteciydi. Bundan ötürü Atatürk ona hep biraz hoşgörüyle bakardı.

Cumhuriyet

Efkârı umumiye hükmünü vermiştir

Alman Propaganda Nazırı M. Göbels'in Nürenberg'de vaktile irad etmiş olduğu bir nutkun adeta bililtizam ileri götürüldüğü görülen yanlış telâkki ve tefsirleri üzerinde ısrar edilmesine karşı hakikatin yerli yerine konulmasını pek zarurî görmüş olmakliğimizin karşı tarafça bir türlü kabul ve hazmolunamamasından tevellüd eden bir gazete münakaşası, hasımlarımızın meydan vermeleri neticesi olarak, çarçabuk şahsiyata intikal etti ve tarafımızdan da haklılığı ancak sebebiyet verilmesindeki zarurette aşikâr bir mecburiyetle bazı şiddetli mukabeleleri davet eyledi.

Zati meselenin konuşulmasındaki âcizlik muarızlarımızı benim şahsumla ve şahsımın siyasî hasımlarımca her zaman müracaat olunan hususî ef'al ve harekâtile meşgul olmağa sevketti. Söyliyebilecekleri ne varsa söylesinler diye bıraktım. Benim güya nelerim varmış da nelerim diye, ima ettikleri fenalıklarımın madde şeklindeki ifadelerini iki üç gün sıraladılar. Bir ...mamak ve cümlesi if-...

2: Bu işte efkârı umumiyeden daha büyük bir mahkeme ve hakem olamaz, o hali görmüş ve hükmünü vermiştir, diye de düşündüm.

3: Münakaşada devam ederek bilmukabele benim de, hem hakiki olarak, söylenecek pek çok sözlerimi sıralayıp gitmek de bir yoldu. Bana iş adamlığı isnad eden müfteri muhasımım bizzat işler içinde yuvarlanan biri idi.

Bütün bu muvazenelcr içinde ortadaki hücum ve müdafaaları daha ziyade şahsiyat gibi telâkkiye mütemayil ve bundan millî menfaat ve haysiyet namına elbette mütesssir ve mustarib olan efkârı umumiyemize hürmet lüzumu bütün düşüncelere galib geldi.

Söylenebilecek sözlerin başlıcaları söylenmiştir, geriye kalanlarla efkârı umumiyemizi işgal etmekte devam etmiyeyim dedim, ve yeni bir lüzum ve zaruret hasıl olmadıkça bu kararımda sabitkadem kalmak kararile bu münakaşaya n...vet vermeği muva-f... ...ldı...

TÜRK BASININDA BÜYÜK KAVGA

Ahmet Emin Yalman basındaki kavganın baş isimlerindendi.

lamak isterken, 'Davamız Polonya'da, Avusturya'da, Bulgaristan'da, Sırbistan'da ve Türkiye'de başarıyla yürütülmektedir' demiştir. İşte bazı yazarları ürküten, telâşlandıran ve gazetelerinde birbiri ardından yazılar yazmaya sürükleyen cümle...

Çağımızın modası olan parti kavgalarını ortadan kaldırarak, her akımın üstünde ulusal irade birliğini yaratan Kemalizmin, Hitler rejiminden çok önce kurulduğunu, başta Hitler olmak üzere bütün dünya bilirken, sebebi anlaşılmayan ürpermeler geçirerek, 'Vay bizi faşist sanıyorlar, düzeltme yapsınlar, özür dilesinler' demek ağırbaşlı bir Türk gazetecisine yakışmayacak kadar komik bir hareket olur.

Hitler Alman halkını komünizm tehlikesinden kurtarmak için kurmak istediği rejimin esaslarını tasarladığı sırada Kemalizmi uzun uzun incelediğini söylemiştir. Bunu başta Goebbels olmak üzere bütün Almanlar bilirler.

Türkiye'de faşizm propagandası yapıldığından yakınan yazar, bizzat tarihî materyalizm hakkında, Karl Marx ve Engels hakkında sürü sürü kitabımsı broşürler bastırmamış mıdır?

Biz, Türkiye'de, komünizm hakkında yazı sahibinin broşüründen başka, insana bir örgüt tarafından yönetiliyormuş hissini verecek kadar bol yayın yapıldığını, komünizme tövbe ettiklerini söylemiş birtakım insanların nasılsa bazı devlet dairelerine yerleştirildiklerini bildiğimiz halde endişeye yer vermiyoruz. Çünkü herhangi bir propagandada endişeye düşmek için o propagandanın karşısında zayıf ve güçsüz bulunmak gerekir ki, bizde durum öyle değildir.

Velhasıl, Nürnberg'de Alman bakanın söylediği nutuk üzerine çıkan bu yazıların, içlerinde saklayamadıkları telâş ve heyecan tümüyle gereksiz ve yersizdir."

ATAY: «TÜRKİYE KENDİ YOLUNDA YÜRÜYECEK»

Cumhuriyet'te bu yazının yayımlandığı gün Tan Başyazarı Ahmet Emin Yalman, Ankara'daydı. Nadi'nin yazısını akşamüstü trenle Ankara'ya gelen gazeteden okumuş ve yanıtını o gece telefonla yazdırmıştı.Yalman şöyle diyordu:

"Bugünkü Cumhuriyet gazetesinde "Bir Konuşma Üzerine Koparılan Gürültü" başlıklı bir yazı var. Yazıyı adını açıklamaktan çekinen biri yazmış ki (XX) diye imza atıyor. Yazıda da birçok üstü örtülü cümlelere rastlanıyor. Buna rağmen, asıl amaç, çok saydam bir biçimde ortada duruyor. Bu amaç, Alman propaganda bakanının avukatlığını üstlenmektedir.

Bir Türk gazetesinde böyle bir yazı nasıl yayımlanır? Alman propaganda bakanının bir Türk'ün ulusal duygularını yaralayacak nitelikte olan sözlerine avukatlık etmeyi bir Türk gazetesi nasıl uygun bulur?

Eğer bizim Alman propaganda bakanının sözleri hakkında yorumlarımız yanlış ve haksızsa bunu Almanlar yanıtlasınlar. Ellerinde propaganda ve yayın araçlarının türlüsü var. Onların vekili ve avukatı göreviyle hareket etmek herhalde bir Türk gazetesine düşmez.

Cumhuriyet gazetesi, Alman propaganda bakanının sözlerini düzeltmek için türlü dil döktükten sonra diyor ki:

'- Türkiye'de faşizm propagandası yapıldığı konusu kişisel olarak bizim dikkatimizi çekmemiştir.'

Arkadaşımızın görüş ufkunun dar olduğuna hükmedeceğiz. Çünkü bu propaganda tâ kendi sütununun yanına kadar sokulma olanağı bulabilmiştir.

Nürnberg kongresinde Goebbels 'Nazi ilkeleri' olarak nitelediği bir sorunun Almanya'da zaferle sonuçlandığını söylüyor ve aynı ilkelerin İtalya'da, Japonya'da, Avusturya'da, Macaris-

TANEVİ
İstanbul Ankara Caddesi
TELEFON : TAHR. 24216, 24810
TELGRAF : TAN, İSTANBUL
ÜÇÜNCÜ YIL — No. 809
5 KURUŞ

TAN

BAŞMUHARRİRİ: AHMET EMİN YALMAN

Biz telâş ediyoruz, Doğru... Fakat siz, niçin Telâş ediyorsunuz?

GÖRÜŞLER

HERR GOEBELS DOĞRU SÖYLÜYOR

tan'da, Polonya'da, Brezilya'da, Türkiye ve Portekiz'de gözle görülür oranda kökleştiğini anlatıyor.

Almanlarla açık ve dostça ilişkiler kurmanın yolu, saygınlığımızın onlara kesin şekilde anlatılmasıdır. Buraya varamamanın yolu da Cumhuriyet gazetesinin yaptığı gibi, Almanların çirkin davranışlarını örtmek ve onların avukatlığını üstlenmektir."

Bu yazılardan sonra tartışma küfürleşmeye dönüştü. Üç büyük yazar birbirlerini, **"Derebeyi - Sabatay Levi'nin torunu - Hilebaz Tüccar - Havranın irili ufaklı kadınlı - erkekli yaygaracıları"** olarak suçladılar.

Tartışma artık çok çirkinleşmişti. Atatürk ve hükümet de tartışmayı dikkatle izliyorlardı. Tartışmanın her geçen gün çirkinleşmesi, her iki yazarın rejim ve devrim konularında ileri geri yazışmaları, Atatürk'ü sinirlendirmişti. Ulus Başyazarı Falih Rıfkı Atay'ı çağırarak bu konuda bir yazı yazmasını istedi.

26 ekim günü Ulus'ta yayımlanan bu yazı Atatürk'ün Atay'a birtakım notlar verdiği görünümündeydi. Bu başyazının İstanbul gazetelerinde de yayımlanabileceği bildirilmiş, ancak üzerinde yorum yapılması yasaklanmıştı. Falih Rıfkı Atay'ın yazısı iki tarafı da suçladıktan sonra:

"-Türkiye, ne sağ, ne solda, fakat daima kendi yolunda olacaktır" hükmüyle sonuçlanıyordu.

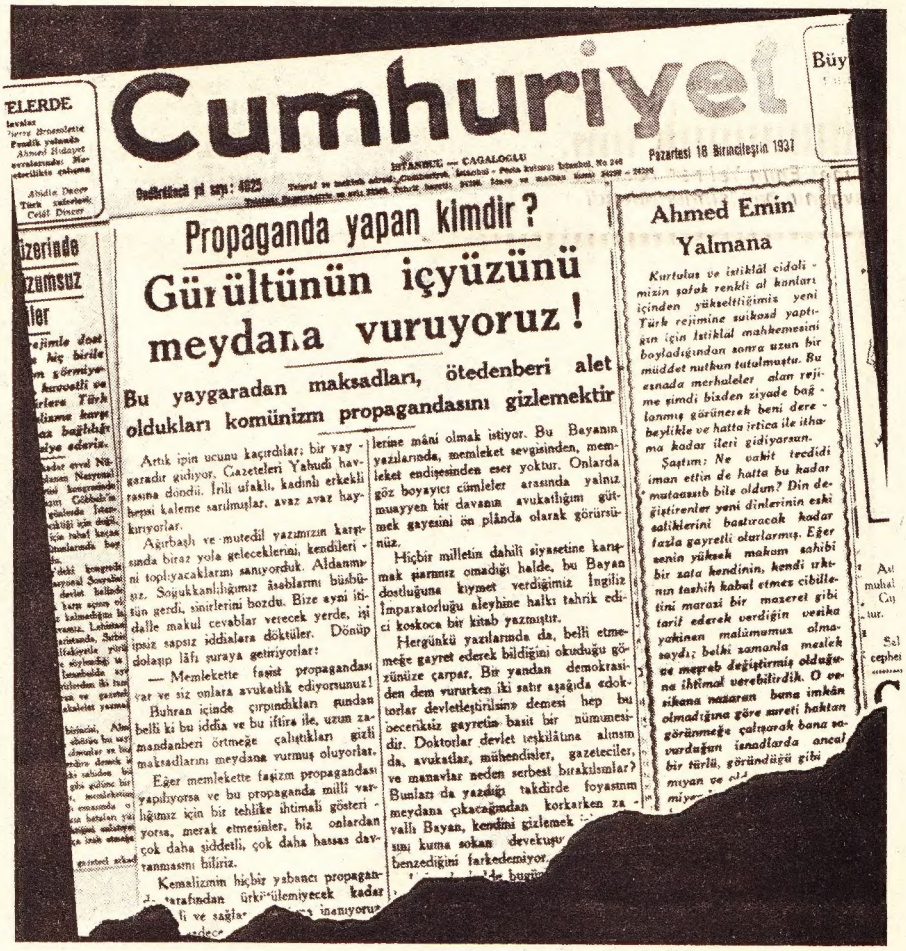

Yüzyılımızın Başında Ka

İstanbul'da 1900'lerin ilk yıllarında yayınlanan bazı magazin dergilerinde, o dönem Avrupası'nda isim yapan kapak kızlarının ve sahne yıldızlarının resimleri yer alıyordu. Bu fotoğraflarda genellikle Fransız sahne sanatçılarının tanıtılmasının yanısıra, doğu ülkelerinin egzotik görünümlü kapak kızları da dergi sayfalarını süslüyordu. Bu tür resimler "Şehbal", "Resimli Mecmua", "Kadınlar Alemi" gibi daha çok aydın kesime seslenen dergilerdeydi. Fotoğrafta çıplaklığın ilk örnekleri sayabileceğimiz bu resimlerin yanısıra, o dönem modasının tanıtımı amacıyla yayınlanan mankenlerin çeşitli pozlarına da bazı dergilerde yer veriliyordu.

2

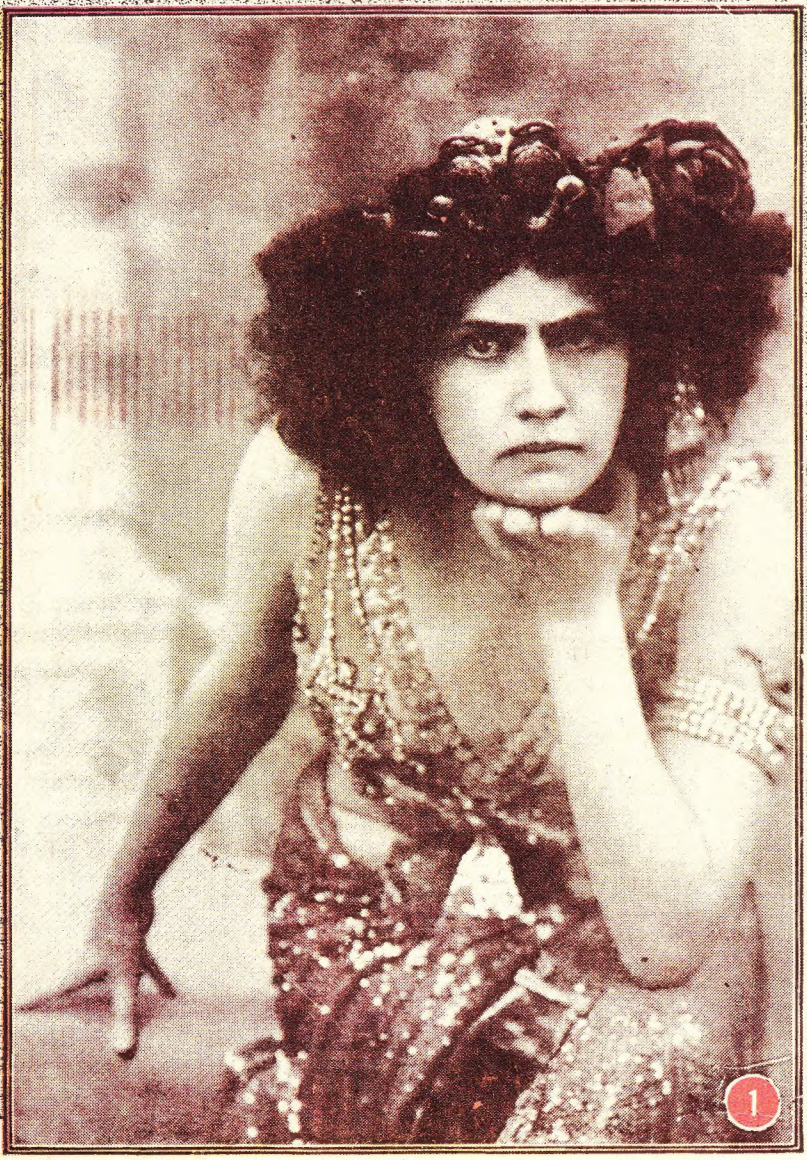

1

pak Kızları

Şehbal'in ekim 1911 sayısının kapağını süsleyen Madam **Ayno Akte** (1) Strauss'un **'Salome'** operetinde başrolü oynayan Madam Akte'nin o yılların Paris'inde büyük şöhret sahibi olduğu belirtiliyor. Önceleri Hind rahibesi iken, sonradan sahneye geçen Prenses Mahara (2), 1905'lerin tanınmış oyuncusu Matmazel **Celli** (3). Paris operasının birinci dansçılarından Bayan **Nahikroxska.** 1900'ların bu tanınmış sanatçısı, aynı zamanda **"Folies Bergéres"** gazinosunda yılanlarla birlikte dansediyordu (4). Ve 1905 Avrupası'nda tanınmış bir yıldız olan Madam **Collete Willy**, (5) Madam Willy, hem yazar, hem dansçı hem tiyatro oyuncusuydu.

İHSAN ERYAVUZ

PORTRELER ?

Bir dönem için "İstiklâl Mahkemesi"-ne de başkanlık eden bu asker kökenli siyaset adamı, sonunda kendisini, "Yavuz-Havuz Olayı" diye bilinen dava yüzünden "Yüce Divan" önünde bulacaktır. Böylece Cumhuriyet tarihinde yolsuzluk iddiası ile yargılanan ve mahkûm olan ilk bakan şeklinde, tarihimize geçmiştir.

1877'de İstanbul'da doğmuş, Harp Okulu'nu bitirdikten sonra çeşitli görevlerde bulunmuştur. Topçu binbaşılığından emekli olduktan sonra, 1920'de, ilk Türkiye Büyük Millet Meclisine Cebelibereket temsilcisi olarak katılmıştır. Bundan sonra bir dönem de, İstiklâl Mahkemesi'nin İstanbul başkanlığında bulunmuştur.

Milletvekilliği sırasında, Ömer Nazım Bey ve Bilecik milletvekili Dr. Fikret Bey'le ortak olarak bir şirket kurmuştu. 1924 yılında Yavuz zırhlısının onarımı için bütçeye 2 milyon lira ödenek ayrılacak ve bir yüzer havuz alınması kararlaştırılacaktı. Kurulan şirket, işte bu onarım işi ile yakından ilgiliydi.

22 aralık 1924'te kurulan Bahriye Vekâleti'ne o getirilince, bir zincirin halkaları oluşmaya başladı. Bakanlığının gerçekleşmesi ertesinde, Yavuz'un onarımı için bir Fransız şirketi ile anlaşma imzaladı. Anlaşmaya göre, onarım bedeli 2 yılda taksitle ödenecekti. Yavuz ise, şirket tarafından 1.3 milyon sterline sigorta edilmişti.

Ancak Yavuz zırhlısı havuza alınırken bir kaza oldu ve yüzer havuz onarım gerektirecek ölçüde hasar gördü.

Fransız şirketinin yaptığı itirazlar reddedilirken, İsmet Paşa'nın kurduğu yeni hükümetin listesinde onun adına yer verilmeyecekti. İddialara göre, ana anlaşmaya konulan ek maddelerle, Fransız şirketinin sorumluluğunu azaltmıştı.

Bakanlar Kurulu kararı ile başlatılan ve başkanlığını Yunus Nadi Bey'in yaptığı bir soruşturma komisyonu, 23 ocak 1928'de onu ve Dr. Fikret Bey'i, Yüce Divan'a gönderdi.

Yüce Divan onu görevini kötüye kullanmak ve rüşvet almaya teşebbüsten, 2 yıl ağır hapis ve 2 yıl memuriyetten yoksunluğa mahkûm etti. Ortağı Bilecik milletvekili Dr. Fikret Bey de, 4 ay hapse çarptırıldı.

1947'de ölen bu politikacının adı, o günden beri "Yavuz-Havuz olayı" ile birlikte anılır.

YAVUZ

23 bin tonluk bu zırhlı, Birinci Dünya Savaşı'nda Alman donanmasının ünlü "Göben"iydi... Akdeniz'de müttefiklerden kaçarken Osmanlı karasularına, "Breslau" adlı diğer zırhlı ile sığınacaktır. Bu olayın, Osmanlıların Dünya Savaşına girişini zorunlu hale getirdiği ileri sürülür. "Göben"in adı "Yavuz", "Breslau" ise "Midilli" olarak değiştirildi ve bu iki savaş gemisini Osmanlı Devletinin 3 milyon altına Almanlardan satın aldığı açıklandı.

"Yavuz" 1914 ekiminde Karadeniz'e çıkacak ve Alman amiralı komutasında, Sıvastopol ile Odesa'yı da bombalayacaktır.

1938'de Atatürk'ün naaşını İstanbul'dan İzmit'e götüren Yavuz, 1968'de, bakım masraflarının ağırlığı nedeni ile safdışı edilmiştir. 1972'de Makine Kimya Endüstrisi tarafından satın alınmış ve hurda olarak parçalanmıştır.

Bir önceki portre: Leon Blum

Elâ Cemil

Alman Büyükelçisi von Papen Ankara Valisi Nevzat Tandoğan'ı ziyaret ediyor...

TÜRKİYE'NİN MÜTTEFİKLERİN ARTAN BASKILARINA KARŞI KOYMASI VE İNGİLTERE İLE MEVCUT ANLAŞMAYA RAĞMEN ALMANYA'YA SAVAŞ İÇİN SON DERECE GEREKLİ KROM SATIŞINI DURDURMAMASINDA VON PAPEN'İN ROLÜ ÇOK BÜYÜKTÜ. HİTLER, VON PAPEN'E ALTINDAN BİR NAZİ PARTİSİ ROZETİ HEDİYE ETMİŞTİ.

tarafından yönetilmekteydi. Weimar Cumhuriyetinin sonu ve Üçüncü Reich'in başlangıç yıllarıyla meşgul olan herkes, er geç onun adına rastlayacaktır. Reich şansölyesi, Reich başkanı Von Hindenburg'un danışmanı, sonradan o da tartışma konusu olan General Von Schleicher'in önce dostu, sonra düşmanı, Hitler'in aracısı ve muhatabı ve nihayet Hitler'in yönetimi ele geçirişi sırasında şansölye yardımcısı.

Daha sonra Reich hükümetini Viyana ve Ankara'da temsil eden Von Papen, böylelikle hükümetin yürütme organı haline geliyordu. 1941 temmuzunda onun yönettiği büyükelçilikteki görevime atandığım zaman, o çoktan Hitler'in yolunu açan sorumsuz, fırsatçı bir insan olarak damgalanmıştı.

Bu çok genel kötü yargı pek çabuk değişmeyecekti. Çünkü günümüzde Almanlar iki gruba ayrılıyorlar. Üçüncü Reich devresini bütün korkunçluğuyla bizzat yaşamamış ve gerek aile içinde, gerekse okulda, bu konuda yeterince aydınlatılmamış olan genç nesil, ve herşeyi kendi gözleriyle görmüş ve yaşamış, nereye doğru gidildiğini başından itibaren bildiklerini ve başından itibaren "buna karşı" olduklarını iddia eden yaşlılar. Savaştan sonra yazılan sayısız anı kitapları, bunun hazin bir örneğini oluşturur. Bu durumda tarihin acımasız çarkları arasına sıkışmış bir şahsiyetin objektif ve dengeli biçimde değerlendirilebilmesi olanağı elbette ki pek kalmıyor. Bu bakımdan Türkiye'nin savaş politikasını ve o yıllarda başımdan geçenlerle gözlemlerimi anlatırken, kendisini yeniden tanıtmaya çalışacağım. Bunu yaparken de onun bir politikacı olarak değil, fakat bir diplomat ve büyükelçi olarak Hitler'in iktidarı ele geçirdiği 9 haziran 1934'te sona eren rolünün tarih açısından değerlendirilmesine kıyasla daha saygın bir rol oynadığı ortaya çıkacaktır.

Von Papen sonunda tam anlamıyla ortada kalakaldı ve savaş suçlusu olarak Nürnberg mahkemelerinin önüne çıkarıldı. Gerçi bearat etti, fakat Üçüncü Reich sırasında Almanlar tarafından uygulanan bir metodla, hemen arkasından yeniden tutuklandı ve bir kez daha beraat edinceye kadar çeşitli kamplarda tutuldu ve defalarca mahkeme önüne çıkarıldı.

Von Papen, ölümüne kadar, kamu gözünde kendisine yakıştırılan role karşı başarısız bir mücadele verdi.

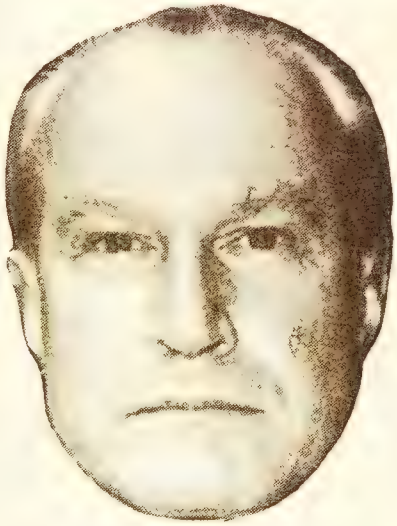

Papen ailesinin Türkiye'ye ilgisi Franz von Papen'in Ankara'daki görevinin bitmesinden sonra da sona ermedi. Von Papen'in aynı adı taşıyan oğlu Türkiye'ye geldi, Boğaziçi'nde denize girdi, Boğaz'ı yüzerek geçmek istediğini söyledi

Franz von Papen, Almanya'da Weimar Cumhuriyeti'nin yıkılışı ve Nazi iktidarının kuruluşu sürecinde önemli rol oynamış bir kişidir.

1921—1932 arasında milletvekili olarak meclisle yer alan von Papen, 1932 yılının haziranında şansölye (başbakan) olmuştur. 1932 kasımındaki seçimlerden sonra yerine von Schleicher geçmiş, Franz von Papen bu kez onun yardımcılığını yürütmüştür.

Hitler'in "Saldırı Kıtaları" SA'ların serbestçe faaliyet göstermesini, Nazilerin siyasî ve toplumsal hayatta etkinliklerini artırmalarını sağlayan birçok yasal değişiklik ve düzenlemeler, çoğu kez doğrudan von Papen'e maledilir.

Bu durum ve onun çeşitli zamanlarda Hitler'le gizli görüşmeler yaptığının anlaşılmasından ötürü Nazi'lere iktidar yolunu açan devlet adamları arasında adı geçer.

1934'te Nazi'lerle anlaşmazlığa düşüp bir ara tutuklanmışsa da, daha sonra Avusturya'ya büyükelçi olarak atanmıştır. Almanya'nın Avusturya'yı ilhakı olayında da von Papen adı sık sık duyulur.

Von Papen 1939 nisanı ile 1944 ağustosu arasında Ankara'da Alman büyükelçisidir. Almanya'nın Türkiye'yi kendisine karşı savaşa girmekten alıkoyma çabalarını fiilen von Papen yürütmüştür.

VON PAPEN

Haklı veya haksız varılan bütün bu yargılar, böyle büyük çalışkanve zeki bir ulusun nasıl olup da yıllarca geveze, maceracı ve katillerden oluşan küçük bir grubun rejimini ses çıkarmadan kabullendiği ve göz göre göre iradesizce uçuruma süreklendiği muammasının çözülmesine yardımcı olmamıştır.

Anlatmak istediğim, sadece savaşa sürüklenmeme çabaları sırasında Türkiye'yi yoğun biçimde desteklemiş, patlak verdirilen dünya savaşına ve Hitler Almanyasının cinayetlerine rağmen, eski Türk - Alman dostluğunun yara almadan korunmasında önemli ölçüde rol oynamış bir insandır.

Von Papen'in geçmişi ve ünü (?) birlikte çalıştığı insanların ve Türklerin işini kolaylaştırmıyordu. Fakat öte yandan çalışmalarıyla, Türk yönetiminin bağımsızlık ve tarafsızlık çabalarında zaman zaman çok etkili olmaktaydı. ister nişanlarla süslü frakını giyip resmî kabullere katılsın, ister zaman zaman yaptığı gibi tenis şortuyla Türk Dışişleri Bakanını makamında kısa bir fikir alış verişi için ziyaret etsin, Von Papen,

İster nişanlarla süslü frağını giyip resmi kabullere katılsın, ister zaman zaman yaptığı gibi tenis şortuyla Türk Dışişleri Bakanı'nı makamında ziyaret etsin, Von Papen daima dikkat ve şüpheleri üstüne çeken bir kimse olmuştu

daima dikkatleri ve şüpheleri üzerine çeken kimse oldu. Bazıları ona Hitler'e körü körüne bağlı esrarengiz bir kapalı kutu (?) gözüyle bakıyor, kendisini ya küçümsüyor, ya da ondan korkuyorlardı. Bazılarının gözündeyse o Türk yönetiminin güvenilir dostu ve çevresindeki parti espiyonlarının hoşuna gitmemesine rağmen Türk yönetimiyle hayranlık duydukları büyük Alman Reich'ı arasında tarafsızlık çabasını elden bırakmayan bir aracıydı. Ne taraftan bakılırsa bakılsın, ne açıdan bakılırsa bakılsın Ankara'nın telaşlı ve sinirli resmî çevreleri, Von Papen'siz d düşünülemezdi. Başka bir deyişle, Von Papen'in nezaketi, prensipleri ve çalışma stili, Türkler tarafından kendisine verilen değer, sözde "dostu" General Von Schleicher'in, onun hakkında sarfettiği kötü niyetli ve küçümseyici bir sözü yalancı çıkarıyordu. Bizzat kendisi bir politikacı olarak Von Papen'den çok daha fazla tartışma konusu olabilecek bu renkli şahsiyet, 1932'de Von Papen'in Reich şansölyesi olmasında kendisinin oynadığı role değinen bir arkadaşının "fakat Papen'in kafası yoktur ki", şeklindeki itirazına şöyle cevap veriyordu: "Bana kafa değil, bir şapka lâzım."

Ankara'da kendisiyle birlikte çalışanlar, bütün bu çelişkiler karşısında bir zamanlar Hitler'e "yardakçılık" eden

Von Papen'in Almanya başbakanı olmasında rol oynayan Von Schleicher, bir arkadaşının "Ama Von Papen'in kafası yoktur ki..." biçimindeki itirazına şu karşılığı vermişti: "Bana kafa lâzım değil ki, bir şapka lâzım."

adamla, bugünün büyükelçisi arasında kıyaslama yapmaya onu daha anlaşılır hale getirmeye, tartışılır bir politikacı geçmişiyle, saygı uyandıran diplomatlığını, açıkça görülen zayıf taraflarıyla, şüphe götürmez iyi niyetliliğini birbiriyle bağdaştırabilmek için çaba harcamaya itiliyorlardı. Fakat öyle sanılır ki, bu çabalarında hiç kimse başarılı olamamıştır.

Von Papen, Türklere karşı ne kadar sözüne güvenilir bir insan olarak davranıyor idiyse, en yakın çalışma arkadaşları, yabancı tanıdıkları ve kendisiyle teması olan kişiler için, onun hakkında kesin bir fikir sahibi olmak şüphesiz o kadar güçtü. Kişiliği ve meslek hayatı öylesine büyük çelişkilerle doluydu ki, Von Papen'in şu veya bu tarafın güvenini tam anlamıyla kazanması olanaksızdı denilebilir.

Geleneklere çok bağlı bir aristokrat olarak davranışı, bazı kimseler üzerinde şok etkisi yapıyor, diğerleri ise Hitler'in yardımcısı ve "suç ortağı" olduğu geçmişi karşısında ne düşüneceklerini şaşırıyorlardı. Diğer taraftan, ona belki de güvenmek isteyenler de, Hitler'le iyi ilişkilerinin devam etmesi ve hâlâ Hitler'e hizmete hazır olmasının neden-

Franz Von Papen, Fahrettin Kerim Gökay ile...

VON PAPEN O ZAMAN ÇOKTAN HİTLER'İN YOLUNU AÇAN SORUMSUZ FIRSATÇI BİR İNSAN OLARAK DAMGALANMIŞTI. ÖLÜMÜNE KADAR, KAMU GÖZÜNDE KENDİSİNE YAKIŞTIRILAN ROLE KARŞI BAŞARISIZ BİR MÜCADELE VERDİ.

Von Papen Ankara'da bir ara İsmet İnönü'yü ziyaret etmişti. Bu ziyaretini gizli tutmak isteyen von Papen otomobiline binerken fotoğrafını çekmek isteyen gazetecilerden yüzünü gizlemişti.

lerini anlayamıyorlardı.

Yukarıda da belirttiğim gibi, Von Papen, şüphesiz olağanüstü bir büyükelçiydi. Fakat hiçbir zaman bir devlet adamı olamamıştı. Dostu ve "Nürnberg" mahkemeleri sırasında "son büyük Alman devlet adamı" olarak tanımladığı, General Feldmarsal ve Reich Başkanı Paul Von Hindenburg tarafından kendisine yakıştırılan bu üniforma gerçi onun pek hoşuna gitmişti, fakat yayınlanan anılarına bakılırsa hiçbir zaman bu üniformanın kendisine büyük geldiğinin

Franz Von Papen'in, kişiliği ve meslek hayatı öylesine büyük çelişkilerle doluydu ki, şu veya bu tarafın güvenini tam anlamıyla kazanması olanaksızdı denebilir.

bilincine varamamıştır. Belki de kendi hatalarını görebilmedeki bu yeteneksizlik, Von Papen'in şüphesiz bir beyefendi olan, fakat hiçbir zaman büyük bir devlet adamı veya kumandan olamayan Von Hindenburg'u gözünde büyütmesi ve aynı şeyi Hindenburg'un dostu Von Papen'e karşı yapmasından kaynaklanmaktadır.

O gerek köklü ailesiyle, aldığı terbiye ile ve davranışlarıyla Hitler'e inanan ve bu arada iktidarı ele geçirip Alman halkını "terbiye" etmeye başlamış olan maceracılar arasına hiç mi hiç yakışmıyordu. Gerçi Führer ve Reich şansölyesi ile ilişkilerinde biraz daha "şeytanca" davranabilmek onun için çok daha hayırlı olacaktı. Ama Von Papen, Berlin'deki İngiliz Büyükelçisi Sir Horace Rumbold'un dediği gibi politik bir "lightweight" bir "tüysiklet"ti, yoksa Collier's Magazin'in Amerikalıları inandırmak istediği gibi bir "devil in tophat"- "silindir şapkanın içindeki bir şeytan" değildi.

Von Papen bu son tanımlamayı, kolaylıkla ve haklı olarak bir iltifat olarak kabul edebilirdi, çünkü tanımlanan değindiği nokta onun Türkiye'de büyükelçi olarak oynadığı ve giderek İngilizleri ve Rusları kızdırmaya başlayan role değiniyordu. Bu arada Batılı müttefikler ve Rusların aynen bazı Naziler ve Gestapo kadar onu öldürmek istemeleri de dikkate değer. Nitekim bu yolda teşebbüsler de olmuştur. NSDAP'nin Türkiye sorumlusu Viyana'lı Dr. Friede, bu hayalini açıkça dile getirmiş ve bu yüzden de Von Papen'in arzusu üzerine Hitler tarafından geri çekilmiştir. Sanırım bu, nasyonal-sosyalist olmayan bir insanın arzusu üzerine bir parti mensubunun görevinden alındığı tek olaydır.

Von Papen'e altında bir parti rozeti hediye eden Hitler, böylelikle onu, hem desteklediği hem reddettiği rejime -hiç değilse dışarıya karşı- daha sıkı bir şekilde bağlamış oluyordu. Şüphesiz bunun ardında da son derece kurnazca bir hesap yatmaktaydı. O sıralarda Berlin, Von Papen'in Ankara'da ne kadar önemli bir rol oynadığını çok iyi

Nazi Partisi'nin Türkiye sorumlusu Viyanalı Dr. Friede, Von Papen'i öldürme niyetini açıkça dile getirmiş ve bu yüzden Von Papen'in arzusu üzerine Hitler tarafından geri çekilmiştir. Bu herhalde partili olmayan birinin isteğiyle bir Nazi Partisi üyesinin görevinden alındığı tek olaydır.

biliyordu. Türkiye'nin müttefiklerin giderek artan baskılarına karşı koyması ve İngiltere ile mevcut anlaşmaya rağmen, Almanya'ya savaş için son derece gerekli krom satışlarını durdurmamış olmasında Von Papen'in payı çok büyüktür. 1942 yazında Von Ribbentrop'un isteği üzerine Von Papen'in yerine partili Dr. Friede getirilmiş olsaydı, Türk - Alman dostluğunun soğuması ve çok önemli politik sonuçların doğması kaçınılmaz olacaktı.

«Büyük Bey» damadı Rıfat'ın kulağına korkulu bir sır söyler gibi fısıldadı:

«YAKINDA BİR KARA HABER ALACAKSIN!..»

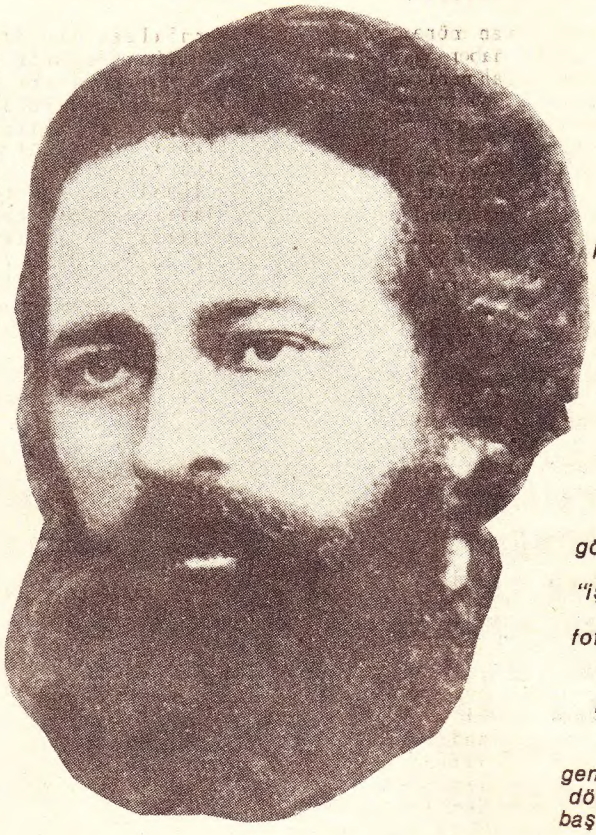

Birçok tarih ve edebiyat kitabında Namık Kemal'ın bu gür saçlı resmi yer alır. Ama bu onu heybetli göstermek için "işlenmiş" bir fotoğraftır. Çünkü Namık Kemal'in saçları daha gençliğinde dökülmeye başlamıştır.

Namık Kemal gibi bir evlâdın acısını hafifletmek için Mustafa Asım Bey son günlerini esas mesleği olan müneccimliğe vermişti. Gaipten haber vermeye meraklıydı

AMIK Kemal ailesi hakkındaki yazı serisi, burada sona eriyor. Ünlü şairin, çoğumuzun meçhulü olan soyuna ait bilgiler, ilk yazımızdan itibaren okuyucularımızda merak ve alâka uyandırmıştır. Öyle sanıyoruz ki, bazı meçhuller de b iraz aydınlığa kavuşmuş oluyor. Bu arada, kızı Ferde'nin evlenme şekli, oğlunun Avrupa'ya tahsile gönderilmesi yerine padişah tarafından mabeyin kâtipliğine alınması, şairin kendisinden —bugünkü kuşağa kadar— devam eden neslinin panoraması ilgiyle okunmuştur.

Hepsinden önemlisi, Namık Kemal'in fotoğraflarıdır. Bildiklerimizden çok değişik fotoğrafların bulunuşu, bir adım sayılabilir. Bugüne dek tarihlerimizde, edebiyat kitaparımızda gördüğümüz tepesinde bol ve gür saç bulunan Namık Kemal fotoğraflarının, onun son yıllardaki tipini aksettirmediği gerçeği ortaya çıkmıştır. Olsa olsa, kitaplarımızda yer alan Namık Kemal'in, ithaflı ve ithafsız klasik fotoğrafları, tamamen gençlik devresine ve belki de Avrupa'daki yıllarına aittir.

Bu sayfada, Namık Kemal'in hiç neşredilmemiş bir fotoğrafını daha görüyorsunuz. Tepesindeki saçların dökülmeye başladığını tesbit eden bu resim, müzemize, "Namık Kemal'in gençliği" olarak girmiş bulunuyor! Genç yaşta tepesi böylesine açılan Namık Kemal'in son yıllarında tepesinde saç kalmaması ve hele gür saçlı hiç olmaması lâzım.

Nitekim, yazı serisinin birincisinde, Midilli Mutasarrıfı Namık Kemal olarak yayınlanan fotoğrafta, tepesinde tek saç bulunmaması, gerçek Namık Kemal'in fotoğrafı olduğu kanaatini doğrulayacak niteliktedir.

Birçok tarih, edebiyat kitaplarıyla dergilerinde, son yıllarındaki fotoğrafıdır diye bol ve gür saçlı Namık Kemal'lerin yer alması, insanı epeyce düşündürmektedir. Gerçekten Namık Kemal, son senelerinde böyle miydi? Yoksa bunlar, şairimizin çok genç yaşında aldırdığı fotoğraflarından teksir edilerek, biraz da heybetli gözüksün diye fotoğrafçılar tarafından üzerine işlenmiş fotoğraflar mıdır? Nitekim, eski harflerle Mısır'da bastırılan "Namık Kemal" adlı kalın bir kitapta, şairin meevcut fotoğrafları üzerine münakaşalar yapılmakta, hatta bazı tereddütler ortaya atılmış bulunmaktadır.

Netice şudur ki, mevzu, hakikaten üzerinde durulmaya değer. Namık Kemal, 30 yaşında iken, yani Avrupa'dan dönüşü sırasında bile gür saçlı değildi. Fakat daima sakallı idi. Hele saçları hiç de böylesine gür ve siyah değildi. Kumral, hatta kumraldan daha açık olarak, sarışındı.

İlk defa yayınlanan bu nüshadaki Namık Kemal'in "Tanzimat Müzesi"ndeki gençlik resmine bakınız: Namık Kemal'in gençliği böyle olursa, yaşlılığında tepesinde gür saç bulunması mümkün olur mu?

Namık Kemal'in babası Mustafa Asım'ın aile arasında adı "Büyük Bey"dir. Oğlundan 12 yıl sonra 1900 yılında öldüğünde 84 yaşını bitirmiş, 85 yaşına girmişti. Namık Kemal gibi bir evlâdın acısını hafifletmek için son günlerini,

esasen mesleği olan müneccimliğe vermişti. Gaipten haber vermeye, bazı emarelerden faydalanarak geleceğe ait sezişlerde bulunmaya meraklıydı. Nitekim, oğlunun acı akıbetini de önceden içinde duymuştu.

Damadı Rıfat Bey, kayınbabası Namık Kemal'in ölümünden bir ay kadar evvel Balıkesir Defterdarlığından ayrılarak İstanbul'a dönmüştü. Yerleşme günlerinde, bir gün yeni evlerine Büyük Bey geldi. Hem torunu Feride'yi görmek, hem ondan doğan küçük torunları kucaklayıp sevmek için bu ziyareti yapmıştı. Büyükle büyük, küçükle küçük olmasını bilen bir yaradılışta, şakacı, hoşsohbet olan Büyük Bey, torunu ve torununun çocuklarıyla tatlı bir gün geçirdi. Ayrılırken elini öpen damadı Rıfat Bey'in kulağına korkulu ve endişeli bir sır söyler gibi şunları fısıldadı:

— Yakında bir kara haber alacaksın!

Hakikaten, bir ay geçmeden Namık Kemal'in Sakız'da öldüğü, saraya çağrılmak suretiyle damadı Rıfat Bey'e bildirildi. Yani bu ölümü, Yıldız Sarayı, Namık Kemal ailesinden daha önce haber almıştı.

Büyük Bey'in müneccimliğe, istikbalden sezişlerine dair birçok hikâye anlatılır. Bir keresinde, boşta kalan Namık Kemal'in damadı Rıfat Bey, taşrada bir vazifeye talip olunca, kendisine Van Defterdarlığı teklif olunur. Rıfat Bey, Büyük Bey'e danışır. Büyük Bey, cevap vermek için üç gün mühlet ister. Üç gün sonra:

— Van'a git... İleride orada bir felâket zuhur edeceğe benzer! Fakat sizin aile efradının adedinde bir noksanlık gözükmüyor... der.

Rıfat Bey, Van Defterdarı iken büyük bir zelzele olur, halkın bir kısmı ile birlikte kışın şiddetli birkaç haftasını ailesi efradı çadırda geçirir.

Büyük Bey, hususî hayatında içkiyi çok severdi. Çapkıncaydı da... Fakat son eşinin Naşit adında bir çocuk doğurması ve onu çok sevmesi sebebiyle, üzerine herhangi bir kadınla evlenmek veya eğlenmek istememişti. Büyük Bey gerçek büyük oğlu Namık Kemal ile, gerek son çocuğu Naşit ile bir içki sofrasında birlikte oturacak kadar arkadaş idi. Nitekim, Avrupa dönüşünde Namık Kemal şerefine eliyle bir sofra hazırlamıştı.

Büyük Bey mütevekkildir. Bektaşiliği sever, hoş fıkralar anlatır. Kadere inanır. En ağır hâdiselere bile sızıltısız katlanmaya çalışır. Namık Kemal'in 27 yaşındayken Avrupa'ya firarında babası onu asla muaheze etmemiştir. Oğlunun ileri görüşlü yetişmesini ve bir mücadele içerisinde bulunmasını yadırgamamıştır. Onun, karısını ve çocuklarını bağrına basarak, kendisini onların hizmetine vermiştir. Bu suretle Namık Kemal'in gözlerini arkada bırakmamıştır.

Ama Büyük Bey'in bir merakı vardır: Rütbe ve nişan! O devirde revaçta olan ve her memurun beklediği şeylerdir bunlar... Mustafa Asım Bey, oğlunun Midilli'de, Rodos'ta ve Sakız'da mutasarrıf olarak bulunduğu yıllarda gönderdiği mektuplarda, bu mevzuya büyük ehemmiyet verir. Oğlundan tek ricası şudur: Bâbıâli'de ve mabeyinde yakın dostları nezdinde tavassutta bulunması ve babasına yeni bir rütbe ve nişan verdirmesi!

Namık Kemal'in kızı Hatice Feride Hanım veremden ölmüştür. Uzun tedavi görmüşse de, hastalığı önlenememiştir. Kocası Rıfat Bey, Şam'da defterdar iken, oranın sıcak iklimi Feride'ye uygun gelmediğinden, hastalığı büsbütün artmıştır. Bunun üzerine Rıfat Bey, müsait iklimli bir yere, ya bir mutasarrıflığa yahut yine defterdarlığa nakledilmesini, İstanbul'a gönderdiği resmî ve hususî mektuplarda tekrarlamıştır. Uygun cevap alamaması üzerine istifa suretiyle Şam'dan ayrılırken, yolda Feride hayata gözlerini kapamıştır. Feride'nin pek genç yaşta, 1896 yılında ölümü, bütün aileyi üzmüştür. Mezarı Beyrut'tadır. Kocası Rıfat Bey, yıllardan sonra Maliye Nazırı olduğu sırada, ona güzel bir mezar yaptırmış, daha sonra küçük oğlu Numan Menemencioğlu, Beyrut'ta başkonsolos olarak bulunurken, annesinin mezarını tamir ettirmiştir. Feride'nin çocuklarına ve torunlarına yadigâr olarak bıraktığı tek fotoğrafı yoktur. Ancak, kendisinden sonrakilere kalan tek hatıra, şu sayfada gördüğünüz bir mezar fotoğrafıdır.

Mustafa Asım Bey ölümünden iki ay önce...

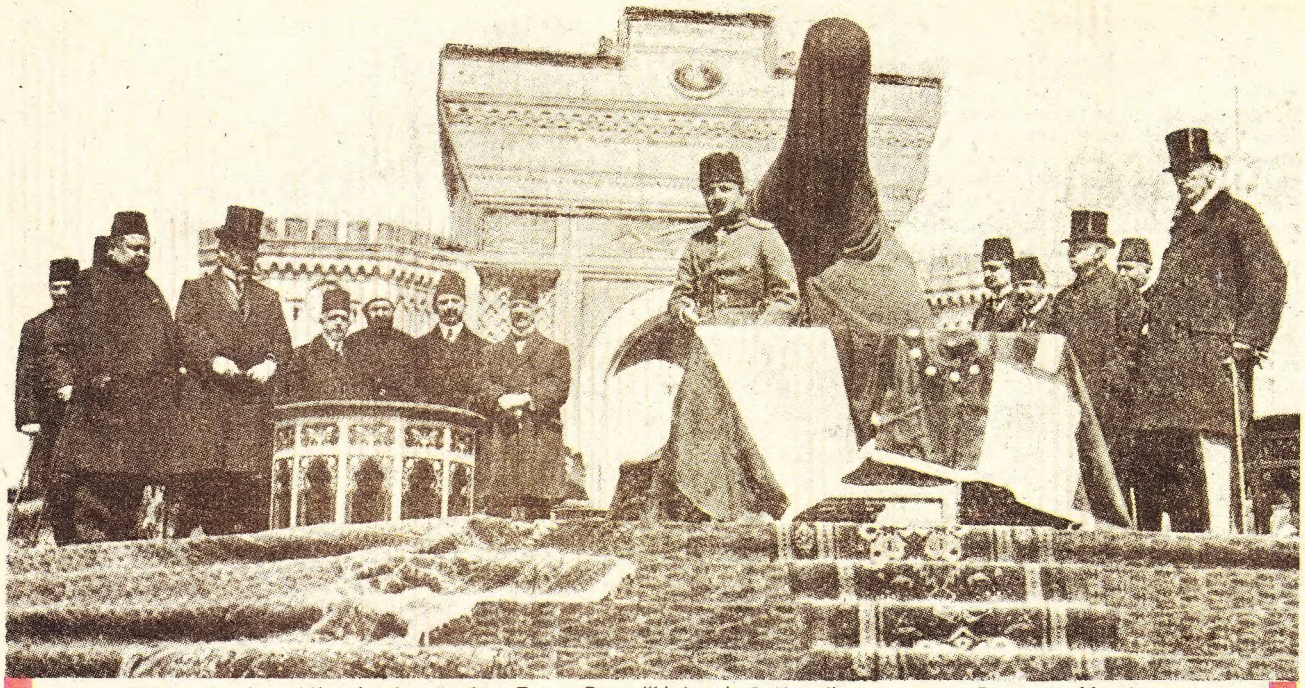

1916 ocağında çekilen bu fotoğrafta, Enver Paşa "Hatıra-i Celâdet" topunun Bayazıt Meydanına yerleştirilmesi töreninde konuşurken görülüyor. Paşa'nın sağındaki silindir şapkalı iki kişi Alman ve Avusturya büyükelçileri.

Beyazıt Meydanı'nda tahta bir top

1. Dünya Savaşı yıllarında, Osmanlı Devletinin yönetimini elinde bulunduran İttihad ve Terakki Partisi'nin ileri gelenleri, halkın ve ordunun moralini yüksek tutmak için sık sık törenler, resmigeçitler ve toplantılar düzenleyerek, buralarda yurttaşların duygularını coşturucu hamâsî konuşmalar yaparlardı.

İstanbul halkı, bu törenlerden birini 1916 yılının ocak ayında Bayazıt'ta izledi. Dönemin Harbiye Nazırı ve Başkumandan Vekili Enver Paşa, "Hatıra-i Celâdet" adı verilen topun Bayazıt'a yerleştirilmesi töreninde konuşarak, sürmekte olan savaşın kesinlikle Osmanlı Devletinin ve müttefiklerinin zaferi ile biteceğini tekrarladı.

"Hatıra-i Celâdet" topunun özelliği, tam top ölçülerinde fakat tahtadan yapılmış olmasıydı. Bütün parçaları, gerçek bir topun ölçülerine bağlı kalınarak tahtadan meydana getirilmişti.

Daha sonra Bayazıt Meydanı'ndan kaldırılan "Hatıra-i Celâdet" topu, bugün Askerî Müze'nin depolarında saklanmaktadır.

Baskı: Milsan Basın Sanayii A.Ş. Veb Ofset Tesisleri
Tel: 76 47 31 - 76 58 50 - 77 19 14